

РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОГО ЛОГІСТИЧНОГО РИНКУ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА СТАТИСТИЧНІ АСПЕКТИ

DEVELOPMENT OF THE NATIONAL LOGISTICS MARKET: THEORETICAL AND STATISTICAL ASPECTS

У статті визначено етапи становлення та розвитку логістики в Україні. Досліджено структурні складові вітчизняного логістичного ринку. Проаналізовано основні статистичні показники, які характеризують логістичний ринок України. Виокремлено фактори, які впливають на логістичне забезпечення. Окреслено основні вектори розвитку логістики в Україні.

Ключові слова: логістика, логістичний ринок, логістичне забезпечення, індекс ефективності логістики, логістичні послуги, транспортна логістика, вантажопотік, вантажоперевезення.

В статье определены этапы становления и развития логистики в Украине. Исследованы структурные составляющие отечественного логистического рынка. Проанализированы основные статистические показатели, характеризующие логистический рынок Украины. Выделены факторы,

влияющие на логистическое обеспечение. Определены основные векторы развития логистики в Украине.

Ключевые слова: логистика, логистический рынок, логистическое обеспечение, индекс эффективности логистики, логистические услуги, транспортная логистика, грузопоток, грузоперевозки.

The article defines the stages of formation and development of logistics in Ukraine. The structural components of the national logistic market are investigated. The main statistical indicators characterizing the logistic market of Ukraine are analyzed. The factors influencing logistic support are determined. The main vectors of development of logistics in Ukraine are outlined.

Key words: logistics, logistic market, logistic support, logistics performance index, logistic services, transportation logistics, freight traffic, cargo transportation.

УДК 164.01

Ціщик Р.В.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри аудиту, ревізії та аналізу
Тернопільський національний
економічний університет

Постановка проблеми. Незважаючи на позитивну динаміку та значний потенціал, вітчизняний логістичний ринок перебуває на етапі формування та консолідації. Темпи розвитку національної логістики нижчі за світові, що призводить до відставання від світових логістичних процесів, недостатнього використання можливостей, втрати конкурентних позицій.

Вищезазначене актуалізує дослідження сучасного стану, особливостей та тенденцій розвитку національної логістики, структурних складових вітчизняного логістичного ринку з урахуванням відкритості економіки України та її високої залежності від глобальних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальні основи становлення та розвитку логістичного забезпечення й базові аспекти функціонування логістичного ринку вивчали такі зарубіжні вчені-економісти, як, зокрема, М. Бернон, Р. Каплан, Д.Дж. Клос, М. Крістофер, Р. Купер, Д.М. Ламберт, Б. Лапідус, Ф. Пфоль, Дж. Сток, Д. Уотерс, Р. Хоук.

Окреслена проблематика також розглядається в працях російських та українських дослідників. Зокрема, наукові доробки у цьому напрямку мають Ю. Аванесов, В. Алькеми, Г. Багієва, А. Баскин, А. Гаджинський, Х. Гізатуллин, М. Гордон, М. Григорак, В. Дибська, О. Дунаєв, І. Желябін, А. Зирянов, О. Зуєва, Н. Котис, Ф. Крутіков, Ю. Неруш, Н. Пархаєва, О. Проценко, С. Саркісов, С. Уваров, Н. Фасоляк, Н. Хвищун.

Проте досі існує низка проблем функціонального становлення та розвитку логістики, які виступають предметом дискусій та обговорень науковців.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних засад формування логістики в Україні, ідентифікація структури вітчизняного логістичного ринку, аналіз та оцінка сучасного стану, актуальних проблем і перспектив розвитку цього ринку в Україні.

Вклад основного матеріалу дослідження. В Україні процес становлення та розвитку логістичного ринку проходив у декілька етапів. Так, у пострадянський період вітчизняне логістичне забезпечення обмежувалось лише транспортними послугами автопарків та діяльністю окремих митних брокерів. Згодом внаслідок зміни ринкової філософії, збільшення вантажоперевезень та розвитку міжнародної торгівлі роль логістики в економічних процесах все більше зростає [1].

На початку 90-х років в Україні створюються перші торговельні та дистрибуторські компанії, які займаються транспортуванням, просуванням та поширенням товарів територією країни.

Поява на вітчизняному ринку міжнародних корпорацій, поживлення конкуренції сприяли трансформації цих компаній у логістичних операторів, які могли задовольнити вимоги світових брендів. Тому у 2000-х роках з'являються національні логістичні підприємства, спектр та якість послуг яких відповідає світовому рівню. Паралельно на українському ринку починають свою діяльність іноземні логістичні компанії.

Логістичний ринок продовжує стрімко розвиватись у зв'язку з підвищенням попиту на продукцію та збільшенням виробництва. Внаслідок цього вітчизняне логістичне забезпечення активно

вдосконалюється, а саме структурується та стає більш якісним і прозорим. За 2000–2008 роки обсяги вантажоперевезень через кордон України зросли на 50% за експортними операціями, імпорту збільшився майже на 40% [2].

Проте у 2009 році через фінансову кризу значно скоротилися та стали нестабільними обсяги закупівель та поставок, про що свідчить зменшення вантажопотоку на 27% порівняно з 2008 роком. Це призвело до того, що логістичні підприємства працювали з низьким відсотком рентабельності, а частині логістичних операторів довелося залишити вітчизняний ринок.

Сьогодні національна логістика набуває ознак відкритості, професійності та інноваційності. З'являються нові вузькоспеціалізовані напрями логістики, зокрема фармацевтична логістика, логістика небезпечних вантажів. Це забезпечує конкурентні переваги, можливість адаптуватися до вимог споживачів та передбачає урегульованість ринкової кон'юнктури.

Свідченням того, що сучасний стан логістичного ринку України характеризується позитивною динамікою, є національний індекс її ефективності (Logistics Performance Index, LPI). Цей показник вперше було визначено у 2007 році. У 2015 році вже в'яте проведено моніторинг тенденцій і ступеня розвитку логістики серед 160 країн світу, де Україна посіла 80 місце (2,74 бали), тоді як у 2010 році вона була 102-ю в рейтингу (2,57 бали) (табл. 1) [3].

Таблиця 1
Інтегральний індекс ефективності логістики в Україні за 2007–2016 роки

Рік	Місце в рейтингу	Оцінка в балах
2010	102	2,57
2012	66	2,85
2014	61	2,98
2016	80	2,74

Джерело: сформовано на основі джерела [3]

Отже, середнє значення індексу ефективності логістики в Україні за 2010–2016 роки становить 74/2,81 (місце/оцінка в балах). Найбільш розви-

неним напрямом вітчизняної системи логістики є своєчасність поставок вантажів (54-е місце в загальному рейтингу, 3,51 бали), а найменш розвиненим – митна логістика (116 місце, 2,34 бали) [3].

Важливими статистичними показниками логістичної галузі України є частка логістичних послуг у світовому ВВП, питома вага транспортних, поштових і кур'єрських послуг та складського господарства у структурі ВВП України, індекс цін логістичного ринку, кадрове забезпечення логістики, інвестиційний потенціал логістичного сектору економіки України тощо.

Щоб визначити частку вітчизняних логістичних послуг у світовому ВВП, проаналізуємо цей показник для окремих країн загалом по Європі та у середньому по світу (табл. 2).

Таблиця 2
Частка логістичних послуг країн у світовому ВВП

Країна	Частка логістичних послуг у світовому ВВП, %
Російська Федерація	19
Республіка Білорусь	12
Республіка Казахстан	16
Республіка Молдова	17
Європа (середній показник)	9,2
У середньому по країнах світу	11,7
Україна	15,3

Джерело: сформовано на основі джерел [4; 5]

Отже, частка логістичних послуг України у світовому ВВП у 2016 році склала 15,3%. Проте все ж таки Україна значно поступається в розвитку країнам європейського та американського регіонів. Так, за даними експертів «Українського логістичного альянсу» (УЛА), дохід від логістичної діяльності у Німеччині складає 170 млрд. євро на рік, а в Україні – лише 300 млн. євро. Хоча, згідно з оцінками фахівців, потенційно дохід нашої держави може становити 300 млрд. доларів США щорічно. Валові витрати України на логістичні операції складають у середньому 35% від загальної суми витрат на виробництво, тоді як у США цей показник досягає 25%, а в Європі – 8–12% [5].

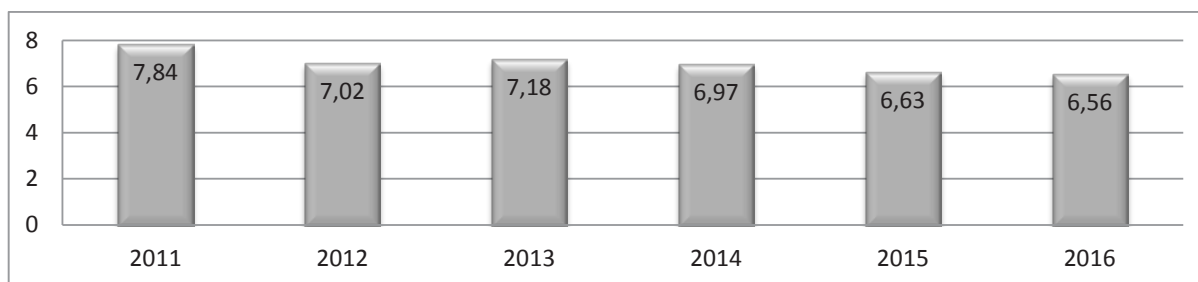

Рис. 1. Питома вага транспортних, поштових та кур'єрських послуг і складського господарства у структурі ВВП України, %

Джерело: сформовано на основі джерела [6]

Згідно з офіційною вітчизняною статистикою частка транспорту, складування, поштової та кур'єрської діяльності склала 6,56% від загальної вартості ВВП, а протягом десяти років вона не перевищувала 8% (рис. 1) [6].

Аналіз динаміки ВВП України у вартісному вираженні і динаміки питомої ваги підприємств транспорту, складського господарства, поштових та кур'єрських послуг у структурі внутрішнього продукту підтверджує, що ситуація на логістичному ринку є стабільною і не зазнає значного погіршення. Проте ці показники не дають інформації про реальний стан логістичного ринку.

Логістика фінансує близько 15% надходжень до бюджету від виробничої сфери і забезпечує близько 40% вітчизняного ринку послуг [7]. Отже, проаналізуємо обсяг ринку логістичних послуг та розрахуємо темп приросту (рис. 2, 3).

Можна зробити висновок, що обсяг ринку логістичних послуг зростає. Найбільше значення зафіксовано у 2015 році.

Також важливим показником, що характеризує розвиток логістичного ринку, є динаміка цін на логістичні послуги (рис. 4).

Графік ілюструє, що інфляційні зрушення мало впливають на цінову категорію ринку логістичних послуг. Значне зростання спостерігається у тарифах на залізничні перевезення (+35%) та поштові послуги (+20%), тоді як ціни на інші види транспорту та зберігання послуг зросли лише на 10–13%. Також слід зазначити, що цей показник

відображає лише тенденцію до того, що логістична індустрія піддається впливу загальних змін у соціально-економічній системі України.

Останніми роками Державна служба статистики України веде облік логістики в таких секторах, як транспорт (дорожній, залізничний, морський, повітряний та трубопровідний), складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність [6].

Оскільки єдиної методології сегментації вітчизняного логістичного ринку немає, пропонуємо провести дослідження щодо таких сегментів, як транспортна логістика, поштові та кур'єрські послуги, логістика зберігання, договірна (контрактна) логістика.

Загальна потужність українського ринку транспортних і логістичних послуг у 2016 році складає близько 440 млрд. грн. Більша частина вантажних перевезень припадає на наземний транспорт (93%), а решта (7%) розподіляється між водними та повітряними перевезеннями і трубопровідним транспортуванням (рис. 5) [6].

Найбільша частка належить автотранспорту (понад 70%), який переважає на внутрішньому ринку. Нині автомобільна транспортна система України складається з більш ніж 9,2 млн. автомобілів, серед яких 6,9 млн. автомобілів; 250 тис. автобусів; 1,3 млн. вантажівок, понад 840 тисяч одиниць мотоциклетного транспорту. Загалом сьогодні майже 56,2 тис. перевізників здійснюють підприємницьку діяльність на ринку комерційного транспорту, а у своїй діяльності вони використовують більше 154 тис. автомобілів. У 2016 році авто-

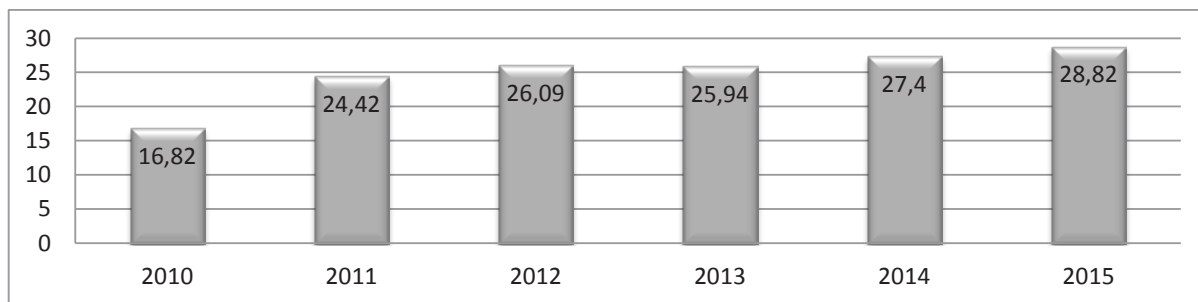

Рис. 2. Обсяг логістичних послуг в Україні за 2010–2015 роки, млрд. грн.

Джерело: сформовано на основі джерела [6]

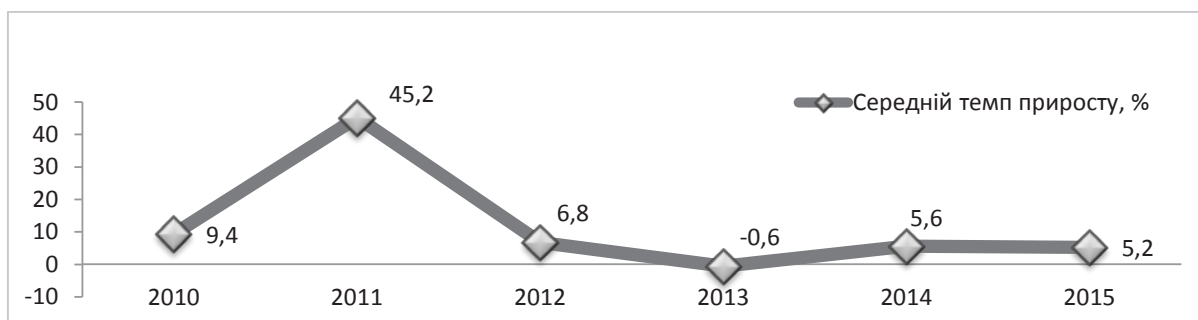

Рис. 3. Темп приросту обсягу логістичних послуг в Україні за 2010–2015 роки

Джерело: сформовано на основі джерела [6]

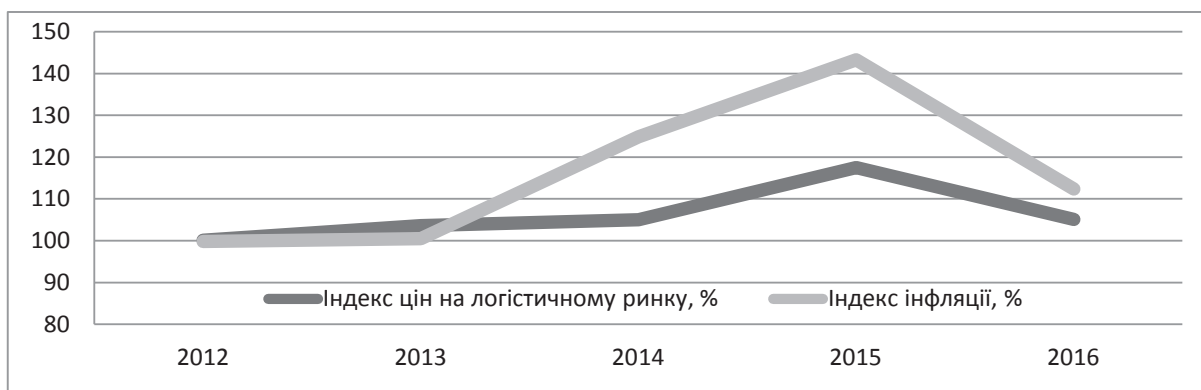

Рис. 4. Індекс цін логістичного ринку та інфляції в Україні за 2012–2016 роки

Джерело: сформовано на основі джерел [6; 7]

шляхами перевезено 1 096,13 млн. т вантажів, а обсяг внутрішнього ринку автомобільного транспорту склав 56,34 млрд. т. км. Середній показник вартості внутрішніх вантажних перевезень за 5 років становить 10–11,4 дол. США за тонну, а за офіційним курсом 2016 року ціна повинна становити 300,96 грн. Відповідно, місткість ринку для автомобільних вантажних перевезень складала 329 890,89 млн. грн. Така ситуація свідчить про відсутність прозорості цінової політики в сегменті автомобільних вантажних перевезень [6; 7].

Обсяги перевезень вантажів залізничним транспортом продовжують падати, але темпи падіння вантажообігу поступово уповільнюються. Тобто у 2016 році рівень зниження обсягів перевезень був меншим на 3,18% порівняно з тим же показником 2015 року. Це свідчить про можливий початок позитивної тенденції у сфері перевезень залізничних вантажів, однак загальна позиція транспортної системи ще не є стабільною. Обсяг ринку вантажних перевезень станом на 2016 рік склав 344,1 млн. т, що на 1,69% менше аналогічного показника у 2015 році [6].

На жаль, характерними рисами сучасного стану залізничного транспорту в Україні є критичний рівень фінансового стану та зношеність рухомого складу й матеріально-технічної бази (близько 90%). Більша частина рухомого складу українських залізниць побудована відповідно до технічних вимог 60-х років минулого століття, а її нормативний термін експлуатації практично завершився.

Аналіз статистичних даних засвідчує, що авто- та залізничні перевезення є найбільш стійкими у динаміці та мають великі частки у загальній структурі вантажоперевезень. Цілком закономірним є те, що ці два види транспорту «диктують» правила у вітчизняній логістичній галузі. Логічно було б вибрати ці сегменти національного логістичного ринку як основу для визначення основних тенденцій розвитку ринку транспортних та логістичних послуг в Україні.

Аналіз статистичних даних про обсяги перевезень вантажів усіма видами транспорту має чітко виражений тренд спаду з 2011 року (рис. 6).

Рис. 5. Частка видів транспорту під час перевезення вантажів в Україні у 2016 році

Джерело: сформовано на основі джерела [6]

На основі проведеного аналізу можна відзначити зменшення тенденції обсягів вантажних перевезень за останні роки. Це вказує на зниження обсягів логістичної діяльності та свідчить про стагнацію чи навіть деградацію. На тлі зростання ВВП скорочення питомої ваги обсягів перевезень показує, що частина підприємств відійшла назад в економічному розвитку. Рівень маржинальності логістичного бізнесу мінімально допустимий, а більшість логістичних операторів працює майже в межах рівня беззбитковості.

До цієї ситуації на логістичному ринку, зокрема у сфері перевезень, призвели такі негативні явища, як економічна криза, дестабілізація політичної ситуації, втрата внутрішніх та зовнішніх ринків.

Слід зазначити, що для вітчизняного транспортного ринку характерні невеликі цикли розвитку цієї галузі. Тобто ця галузь зазнає підйомів і спадів у роз-

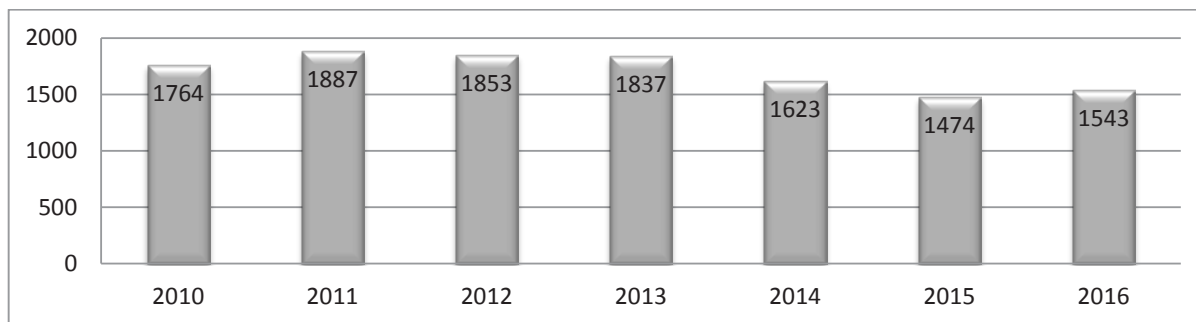

Рис. 6. Обсяги перевезень вантажів в Україні за 2010–2016 роки, млн. т

Джерело: сформовано на основі джерела [6]

витку кожні 3–5 років. Проте для реалізації глобальних цілей та можливостей конкурувати з європейськими логістичними компаніями ситуація на транспортному ринку мусить перейти в тривалий період стагнації. Тому для формування конкурентних переваг необхідно приділити належну увагу внутрішнім резервам, притаманним не тільки транспортній галузі, але й усій соціально-економічній системі України.

Щодо ще одного сегменту логістичного ринку України, а саме логістики зберігання, то її можна поділити безпосередньо на складування та низку супутніх логістичних послуг.

Ситуація на ринку зберігання (складування) у 2016 році характеризується зміною негативної тенденції минулих років на стабілізацію ситуації у цьому сегменті ринку. Відзначено позитивну тенденцію у вирівнюванні попиту серед орендарів, здійснено низку операцій з придбання великих складських приміщень, а також спостерігається поміркована тенденція скорочення вакансій та стабілізації орендних ставок [8].

За останні роки суттєво зріс сегмент поштової логістики, не в останню чергу це пов'язане з розширенням асортименту послуг і підвищенням якості сервісів, перш за все лідерами сегменту.

Ринок контрактної логістики істотно видозмінився з появою пропозицій інтегрованої логістики. Необхідно відзначити, що й експедиція вантажу трансформується в логістичну послугу для вантажовласників.

Згідно з проведеними дослідженнями встановлено, що договірна логістика України складає майже 9% від загальної структури логістичного ринку. Так, у структурі логістичного ринку сегменти ринку транспортних та складських об'єктів складають 81%, що становить 727,1 млрд. грн. У грошовому вираженні контрактна логістика становила 65,44 млрд. грн. у 2016 році [7; 8].

Інтеграція в ЄС та його зростаючі вимоги заохочують до капітальних вкладень у логістичний сектор економіки. Так, у 2016 році 64% та 32% інвестицій спрямовані на наземне транспортування та зберігання відповідно. Щодо іноземних інвестицій, то порівняно з 2015 роком їх рівень збільшився на

17,1%, склавши 4,406 млрд. дол. США у 2016 році, з них 524,9 млн. дол. США надійшли в логістичний сектор [7]. На жаль, логістика не настільки приваблива для іноземного інвестора, як інші галузі вітчизняної економіки. Найбільший обсяг інвестицій надходив із Російської Федерації, Кіпру та Великобританії. Слід зазначити, що саме Україна визначила пріоритетні напрями для інвестування на логістичний ринок.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, проведене дослідження дає змогу стверджувати, що за останні два роки на вітчизняному ринку логістичних послуг стався якісний зсув, а саме зміна філософії та логістичного мислення. Останніми роками багато компаній усвідомили, що логістика – це реальний інструмент підвищення ефективності бізнесу. Активне залучення українських підприємств до глобальних ланцюгів постачань, вихід вітчизняних виробників на світові ринки, наслідки військових дій тощо змусили топ-менеджмент промислових, сільськогосподарських, торгових і сервісних підприємств звернути увагу на логістику свого бізнесу, організацію логістичних процесів (закупівель, виробництва, розподілу) та можливість зменшення своїх логістичних витрат за рахунок ефективної співпраці (партнерства) з логістичними операторами. Наслідками таких змін стало зростання вимог до якості логістичних послуг, гарантій надійності доставки товарів, безпечності вантажоперевезень і прозорості бізнес-процесів. Також варто відзначити підвищення рівня організованості, суттєве зростання застосування інформаційних технологій, комплексності надання логістичних послуг.

Підсумовуючи, зазначимо, що глобальний тренд національної логістики змінюється в бік сталого та якісного розвитку. Найближчими роками це дасть змогу реалізувати величезний логістичний потенціал України, перетворити логістику на найбільш ефективну галузь національної економіки, а дані проведеного дослідження будуть корисними як для визначення вектору логістичного розвитку України, так і для вибору пріоритетних напрямів удосконалення логістики підприємств та організацій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Луценко І. Логістика та її роль в умовах реформування економіки України. Економіст. 2009. № 12. С. 62–63.
2. Галушко О., Никифорова Ю., Коряшкіна Л. Вибір ефективних напрямів розвитку промислового підприємства в умовах глобалізації на основі економіко-математичного моделювання. Економічний вісник НГУ. 2012. № 3. С. 103–115.
3. Logistics Performance Index // Website of World Bank. URL: <https://lpi.worldbank.org/report>.
4. Логистика в Украине: парадоксы рынка и пути раскрытия потенциала. URL: <http://logist.fm/publications/logistika-v-ukraine-paradoksy-rynka-i-puti-raskrytiya-potenciala>.
5. Connecting to Compete 2014. Trade Logistics in the Global Economy. The Logistics Performance Index and Its Indicators // Website of World Bank. 2014. 72 p. URL: <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/Trade/LPI2014.pdf>.
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua.
7. Pro-Consulting. Аналітика ринків. Фінансовий консалтинг. URL: <http://pro-consulting.ua>.
8. Особливості ринку логістичних послуг в Україні. URL: <https://pro-consulting.ua/ua/pressroom/osobennosti-rynka-logisticheskikh-uslug-v-ukraine>.
2. Halushko O. (2012) Vybir efektyvnykh napryamiv rozvytku promyslovoho pidpryyemstva v umovakh hlobalizatsiyi na osnovi ekonomiko-matematychnoho modelyuvannya [Selection of effective directions of industrial enterprise development in the conditions of globalization on the basis of economic-mathematical modeling]. Ekonomichnyy visnyk NHU, No. 3, pp. 103–115 (in Ukrainian).
3. Logistics Performance Index // Website of World Bank. [Electronic resource]. – Available at: <https://lpi.worldbank.org/report> (in English).
4. Logistika v Ukraine: paradoksy rynku i puti raskrytiya potenciala [Logistics in Ukraine: Market Paradoxes and Ways to Reveal the Potential]. [Electronic resource]. Available at: <http://logist.fm/publications/logistika-v-ukraine-paradoksy-rynka-i-puti-raskrytiya-potenciala> (in Russian).
5. Connecting to Compete 2014. Trade Logistics in the Global Economy. The Logistics Performance Index and Its Indicators // Website of World Bank. – 2014. – 72 p. [Electronic resource]. – Available at: <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/Trade/LPI2014.pdf> (in English).
6. Ofitsiynnyy sayt derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrainy. [Official site of the State Statistics Service of Ukraine]. [Electronic resource]. – Available at: www.ukrstat.gov.ua (in Ukrainian).
7. Pro-Consulting. Analitika ryнкiv. Finansovy konsal'tynh [Pro-Consulting. Market Analysis. Financial consulting]. [Electronic resource]. – Available at: <http://pro-consulting.ua> (in Ukrainian).
8. Osoblyvosti rynku lohistychnykh poslug v Ukraini [Features of the market of logistic services in Ukraine]. [Electronic resource]. – Available at: <https://pro-consulting.ua/ua/pressroom/osobennosti-rynka-logisticheskikh-uslug-v-ukraine> (in Ukrainian).

REFERENCES:

1. Lutsenko I. (2009) Lohistyka ta yiyi rol' v umovakh reformuvannya ekonomiky Ukrainy [Logistics and its role in the reform of the Ukrainian economy]. Ekonomist, No. 12, pp. 62–63 (in Ukrainian).

Tsishchuk R.V.

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Audit, Revision and Analysis,
Ternopol National Economic University

**DEVELOPMENT OF THE NATIONAL LOGISTICS MARKET:
THEORETICAL AND STATISTICAL ASPECTS**

National logistics market is developing in accordance with world trends, having a significant impact on the national economic potential; it is stimulating the development of interconnected and related industries, serving as indicators of the competitiveness of our country in the world.

However, the rate of development of logistics in Ukraine is lower compared to the global tempo of development of this branch, which leads to a lag behind world logistics processes, insufficient use of opportunities, and loss of competitive positions.

The goal of the research is to substantiate the theoretical foundations of formation of logistics in Ukraine, to identify the structure of the national logistics market, to analyze and evaluate the current state, actual problems, and prospects of development of this market in Ukraine.

The article defines stages of formation and development of logistics in Ukraine. Structural components are investigated. The main statistical indicators characterizing the logistics market of Ukraine are analyzed. The factors influencing logistic support are determined. The main vectors of development of logistics in Ukraine are outlined.

The data of the conducted research will be useful for both the definition of the vector of logistic development of Ukraine and for the choice of priority directions for improving logistics of enterprises and organizations.